

فراستان

Хуросони фарҳанги

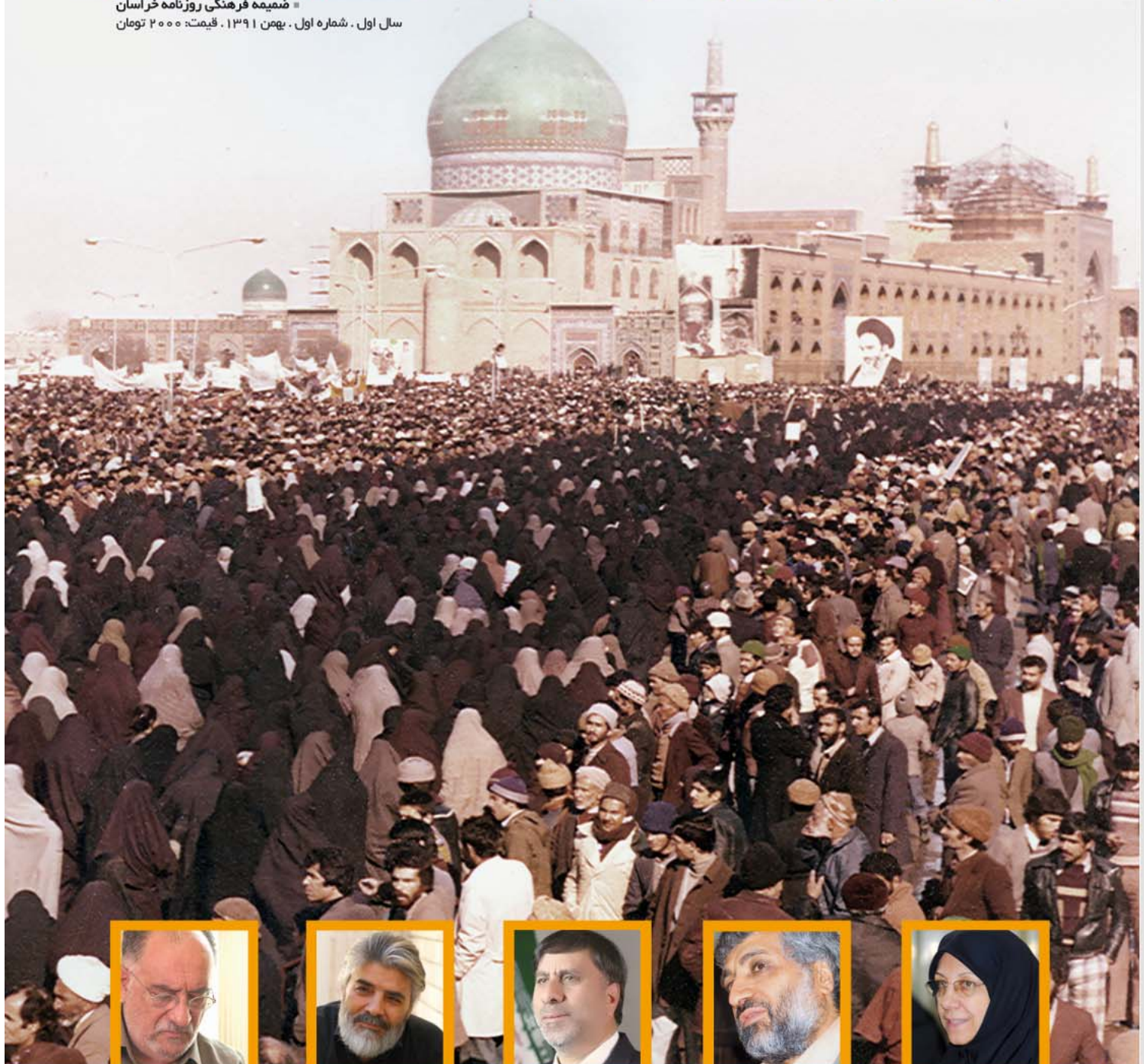
ضمیمه فرهنگی روزنامه خراسان
سال اول . شماره اول . بهمن ۱۳۹۱ . قیمت: ۲۰۰۰ تومان

معجونی از جنگ و عشق و سفر

مصرف علیه تولید

گزارشی از سبک زندگی اقتصادی در آلمان

۲۲ روایت معتبر دربارهٔ زنان و انقلاب اسلامی

با شریعتی در تناثر ابودر
گفتگو با داریوش ارجمند
درباره اولین تناثر دینی در مشهد

نبرد در بلندی‌های
هزار مسجد
گفتگو با منصور اتوری

روحیه جهادی
شاخصه‌های جهاد سازندگی
در گفتگو با سیدهاشم بنی‌هاشمی

هویت سوری و
چشم‌انداز فرهنگی منطقه
دکتر ابراهیم فیاض

خون سرخ
بر روپوش سفید
دکتر قدسیه علوی

و آثار و گفتاری از:

حیدر رحیم‌پور ازغدی، محمد حکیمی، داوود کیانیان، محمدحسن اختری، مهدی سیدی، مرضیه هاشمی، نعمت‌الله سعیدی
ابوبالاب مظفری، سعید تشکری، حمید عربلین، سیدقاسم یاحسینی، کمال‌الدین غراب، ابوالفضل حسن‌آبادی، عیسی سلمانی و...

جای خالی نگاه فرهنگی به اوضاع سوریه

مصطفی لشکری

سوریه و منازعات اخیر آن تاکنون صرفاً از منظر سیاسی در رسانه‌ها به بحث گذاشته شده و هیچ تصویر روشنی از ماهیت فکری و اجتماعی درگیری‌های سوریه برای مخاطب ایرانی ارائه نشده است. هرچند نمی‌توان جای خالی انبوه کارهای نشده در این حوزه را پُر کرد، اما در این مجال مختصر، کوشیده‌ایم در گفت‌وگو با حجت‌الاسلام اختری و دکتر ابراهیم فیاض روایتی فرهنگی و مردم‌شناختی از آن چه در دل جامعه سوریه می‌گذرد ارائه دهیم.

سوریه در نقطه اتصال سه قاره آسیا، اروپا و آفریقاست و پیش از آنکه سرزمین شام در سال سیزدهم هجری به قلمرو بلاد اسلامی افزوده شود، سکونت و حکومت اقوام گوناگونی را به خود دیده است؛ از سومری‌ها و آرامی‌ها گرفته تا ایرانیان و یونانیان و رومی‌ها.

حکومت‌های اسلامی نیز با ریشه‌های قومی و مذهبی متفاوت تا قرن شانزدهم میلادی بر شام حکم راندند تا آنکه این سرزمین در سال 1516 میلادی / 922 هجری به تصرف قوای عثمانی درآمد. اضمحلال امپراتوری عثمانی تفکیک سرزمین شام را در پی داشت و سوریه و لبنان کنونی در قالب یک کشور تحت سیطره فرانسه قرار گرفتند.

سوریه نزدیک به 22 میلیون نفر جمعیت دارد که 90 درصد آن را عرب‌ها و 9 درصد آن را کردها تشکیل می‌دهند. ارمنه و ترک‌ها نیز از اقلیت‌های قومی سوریه‌اند. بیش از یک میلیون پناهجوی فلسطینی، لبنانی و عراقی نیز در سوریه به سر می‌برند. در نقطه مقابل، اتباع کشورهای عربی و ترک‌ها نیز از نیروهای مسلحی هستند که در منازعات اخیر وارد سوریه شده و به جنگ داخلی دامن می‌زنند.

علیرغم حاکمیت امویان در شام، گرایش به اهل‌بیت (ع) در این منطقه بالاست. در برهه‌ای از تاریخ مذهب مردم دمشق را ناصبی (دشنام‌گوی اهل بیت) گفته‌اند و در مقطعی دیگر راضی (شیعه). «یاقوت حموی» نیز در «معجم البلدان» مردم حمص را از شیعیان غالی (اهل غلو) می‌داند. به هر حال می‌توان گفت میراث امویان امروز جای خود را به نمادهای محبوبی چون حرم حضرت زینب (علیهاالسلام)، مقام سرهای شهدای کربلا، مرقد عمار یاسر، حجر بن عدی و اویس قرنی و ... داده است. شیعیان شام، تشیع خود را وامدار ابوذر غفاری ز-مانی که عثمان او را به حمص تبعید کرده بود- می‌دانند و اولین نشانه‌های تشیع در شام به نیمه نخست قرن اول هجری باز می‌گردد.

اسلام دین رسمی و سنت حنفی مذهب رسمی کشور سوریه است. بیش از 80 درصد جمعیت سوریه مسلمانند که از این میان حدود 15 درصد جمعیت را علویان (که خاندان اسد نیز جزو آنان است)، اسماعیلیان و شیعیان دوازده‌امامی تشکیل می‌دهند. اغلب شیعیان دوازده‌امامی در حمص و حلب ساکنند. مسیحیان نیز 15 درصد و دروزیان 3 درصد جمعیت سوریه را به خود اختصاص داده‌اند و البته اندکی یهودی هم در این کشور زندگی می‌کنند. مفتیان وهابی ریختن خون مردم سوریه به ویژه علویان را حلال می‌دانند.

فرهنگ مردم سوریه از کثرت به وحدت

گفت‌وگو با حجت‌الاسلام والمسلمین محمد حسن اختری، دبیر کل مجمع جهانی اهل بیت (علیهم‌السلام)

از تجربه حضور تان در سوریه بگویید.

قبل از پیروزی انقلاب که در نجف درس می‌خواندم برای تبلیغ به یکی از روستاهای حمص در سوریه می‌رفتم. بعد از انقلاب نیز دو دوره سفیر ایران در سوریه بودم. از جمله بخشی از دوران جنگ که در عمل امور مربوط به سوریه، عراق، لبنان و فلسطین را پیگیری می‌کردم. در عین حال فارغ از فضای مسئولیتم به‌طور عادی به شهرها و روستاهای مختلف سفر می‌کردم و با ائمه جماعات، علما، شخصیت‌های دینی و دانشگاهی، احزاب و گروه‌های مختلف مردم در تماس بوده‌ام.

گرایش‌های مذهبی مردم سوریه چگونه است؟

مذهب رسمی سوریه حنفی است. البته میان علمای آن‌ها علمای شافعی هم وجود دارند و گاهی هم مفتی‌گری بر عهده آن‌ها بوده است مثل همین الان که دکتر احمد حسون به عنوان یک شافعی، مفتی سوریه است. همه مذاهب در سوریه هستند و نمود کامل آن مسجد بزرگ اموی است که چهار محراب دارد و در گذشته، چهار نماز جماعت در آن برگزار می‌شد؛ البته چند سال است که یک نماز جماعت برگزار می‌شود.

این فرهنگ دینی در رفتار اجتماعی سوری‌ها نیز بروز دارد؟

مردم سوریه از نظر اخلاقی مردم اهل صلح و سلامتند و خوش‌برخورد و دوستدار زندگی. به روابط خانوادگی و اجتماعی و معاشرت‌های دینی اهتمام دارند و بعد از انقلاب هم که رفت و آمد مدام مردم ما به عتبات سوریه صورت گرفته، روز به روز فرهنگ اسلامی در میان آن‌ها رشد بیشتری داشته است. حضور مردم در مساجد بسیار پررنگ شده و اگر حجاب 10 درصد بوده است، الان بیش از 70 درصد شده است. در ماه مبارک رمضان وقتی دم غروب بیرون می‌آیید، می‌بینید که همه مردم می‌روند برای افطار و خویابان‌ها خلوت می‌شود.

در فضای فرهنگی و هنری و رسانه‌ای سوریه چه گرایشی حاکم است؟

جوشش فرهنگ دینی (در تمام مذاهب سوریه) از مراکز دینی و مردمی بوده و روز به روز هم رشد کرده است. اما با توجه به اینکه در طول 40 سال حکومت

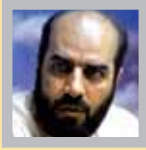
حزب بعث فرهنگ لائیک حاکم بوده فیلم‌ها و آثار هنری معمولاً رنگ و بوی دینی نداشته‌اند، البته گرایش اخلاقی حاکم است. هنر سوریه عموماً بر روی فرهنگ قدیم عربی و داستان‌های تاریخی اسلامی و غیراسلامی تأکید داشته که در سالهای اخیر به‌خصوص ده، پانزده سال گذشته صبغه مقاومت هم در آن‌ها بسیار شیوع پیدا کرده.

این روحیه مقاومت در فرهنگ عامه مردم سوریه هم هست؟

فرهنگ مقاومت یکی از اصول عام دولت و ملت سوریه بوده و هست. وقتی مهاجران لبنانی به سوریه آمده بودند، مردم به طور گسترده و بسیار راحت خانه‌ها و امکاناتشان را در اختیار آن‌ها قرار دادند و پناهشان دادند. شخصیت‌های مبارز فلسطینی همه در سوریه زندگی می‌کنند و گروه‌های مبارز فلسطینی که از ابتدا در فکر مقابله با اسرائیل بوده‌اند، همه‌شان در سوریه حضور داشته‌اند و این در حالی است که کشور قطر دفتر حماس را بست و اردن ابراهیم غوشه و موسی ابومرزوق را اخراج کرد. در سوریه به خاطر مقاومت انسجام خوبی وجود دارد. عموم مردم سوریه از نظر فرهنگی بسیار معتدل و صبور و آرام هستند و قوت گرفتن روابط ایران و سوریه در سی سال اخیر و فروپاشی شوروی گرایش مردم از سوسیالیسم به اسلام را تقویت کرده است.

حضور وهابیت در سوریه چگونه شکل گرفت؟

فعالیت وهابی‌ها به خصوص در هفت هشت سال اخیر در سوریه قابل مشاهده بود و پس از شروع بیداری اسلامی شدت گرفت. القاعده و وهابی‌ها هم از تشدید اختلافات احزابی چون اخوان و ناصری‌ها با حاکمیت استفاده کردند و با نشر تفکر تکفیری در سوریه و پشتیبانی اسرائیل و غرب و ترک‌ها مجموعه‌هایی را تشکیل دادند. از آن جایی که این مجموعه‌ها در میان مردم جایگاهی ندارند، در طول این دو سال نتوانستند از ظرفیت مردم استفاده کنند؛ لذا گروه‌های تروریستی را از کشورهای مختلف از جمله لیبی، سودان، عربستان سعودی، ترکیه و حتی کشورهای اروپایی در سطح کادرهای افسران و نیروهای امنیتی و اطلاعاتی تا سرباز آوردند و تجهیز کردند.

روایت سهیل کریمی از تجربه
مستندسازی در سوریه

مخالفان، اصلاح مدنی می‌خواستند نه تکفیر وهابی

مادری را دیدم از شیعیان شهر حمص. می‌گفت: «همسایه سنی مذهبی داشتیم که پیش از این مانند دیگر همسایگان سنی سال‌ها در کنارمان زندگی می‌کرد. این اواخر با تکفیری‌ها نشست و برخاست داشت. یک روز آمد دم در خانه ما. وارد که شد ناگهان اسلحه‌اش را بیرون آورد و در دم، پسر را کشت. به پای من هم شلیک کرد و گفت: بمیرا فاضی!»

من با بسیاری از مخالفین در دمشق گفت‌وگو کرده‌ام و حرف‌هایشان را ضبط کرده‌ام. آنان عامل بدبختی‌شان را وهابیت می‌دانند و می‌گویند ما می‌خواستیم به شکل مدنی اصلاحات ایجاد کنیم نه این‌گونه.

در جبهه مخالفان سوریه، شخصیت جالبی وجود دارد به نام «شیخ عرعور»؛ پدر معنوی مخالفان حکومت بشار اسد که در عربستان سعودی است. او به دلیل فساد اخلاقی از ارتش سوریه اخراج شد و مدتی در صحنه نبود. پس از چند سال به عنوان یک شیخ سلفی در عربستان ظاهر شد و الان مرجع فکری نیروهای سلفی سوریه است. مفتی قبلای سوریه هم سلفی بود و شیعیان را محدود می‌کرد. وقتی مرد بشار اسد، دکتر حسون را در صدر امور دینی سوریه گذاشت که آدم بسیار روشنفکری است و از لحاظ اعتقادی با شیعیان و انقلاب اسلامی همراه است.

همزیستی در نقطه مرزی

نگاهی به هویت سوری و چشم‌انداز فرهنگی منطقه
دکتر ابراهیم فیاض، استاد مردم‌شناسی دانشگاه تهران

دعوی اصلی بین نگاه ما و نگاه اسلام غربگرا است.

وحدت بر سر وحدت

ماهیت وحدت ملی در سوریه یک چیز بیشتر نیست و آن «همزیستی» اقوام و مذاهب سوری است. با توجه به این همزیستی و ارتباطات بین اقوام مختلف، هیچ‌گاه در آنجا بحران وجود نداشته. دشمن می‌خواهد این همزیستی را در سوریه از بین ببرد و سلفی‌ها می‌خواستند در آنجا کشتار مسیحیان را به راه بیندازند. همزیستی، بنیان کشورهای چند قومیتی است. لبنان و اردن هم این طرزند و حزب‌الله لبنان موفقیتش در جلب اعتماد اهل سنت و مسیحیان لبنان است. به غیر از این همزیستی، سوریه هویت ملی و تاریخ یا زبان اختصاصی هویت‌سازی ندارد و اتفاقاً مردم سوریه روی همین همزیستی به شدت حساسند. برای همین وقتی سفیر فرانسه به یکی از کلیساها رفته بود، مسیحی‌های سوریه تخم مرغ به سمت او پرت کردند که چرا پشتیبان کسانی است که می‌خواهند قتل عام به پا کنند.

نتیجه وقایع اخیر سوریه این بوده که ملت سوریه بیدار شدند و هویت ملی در حال بازسازی است. حتی مسیحیان هم نیروی نظامی فرستاده‌اند تا با تروریست‌ها بجنگند. اهل سنت سوریه هم برخلاف وهابیت، عرفانی می‌خواهد که همزیستی داشته باشد. شمال خاورمیانه اهل سنت عرفانی هستند؛ کردستان، سوریه، فلسطین، لبنان و... با مسیحیت شرقی که آن هم عرفانی است در این نقطه اشتراک دارند. این عرفان در علویان و حتی در بکتاشی‌های ترکیه هم وجود دارد و چیزی که اردوغان را خواهد شکست همین است. مردم ترکیه جنگ‌طلبی اردوغان را نمی‌پسندند چون با فقه حنفی روشنفکری پیوند خورده‌اند نه با فقه سلفی.

به سوی هویت منطقه‌ای

بنابراین سوریه با این هویت ملی دارد آینده جدیدی پیدا می‌کند و به جهان جدید وارد شده است. جاده جدیدی در حال باز شدن است و فرهنگ ایرانی دوباره به سمت شمال آفریقا خواهد رفت. این جاده تمدن ایرانی که از آسیای میانه شروع شده تا شمال آفریقا می‌رود و ترکیه، سوریه، فلسطین و مصر تا تونس را تحت تأثیر قرار می‌دهد. عملکرد صدواسیمای ما در موضوع سوریه به شدت باطل است چون نتوانسته اقلان داخلی را صورت دهد. صدواسیما مغز ندارد، فقط دست و پای بزرگ دارد و سیستم گوارشی حجیم و تا الان نتوانسته یک گفتمان درست ارائه کند چون جزئی عمل می‌کند.

نقطه درگیری

سال‌های سال بین ایران و روم در سوریه جنگ بوده است، یعنی جنگ ایران و غرب یا شرق و غرب در سوریه رخ می‌داده است. در دوره اسلامی هم فقط وقتی سوریه به دست آمد، بیزانس سقوط کرد و به دنبال آن اسلام تا دال اروپا پیش رفت. امروز هم دوباره جنگ بین اسلام و غرب یا شرق و غرب در سوریه در حال وقوع است. غرب به لحاظ تمدنی در حال ضعیف شدن است و باید از خاورمیانه عقب‌نشینی کند. پس برای نجات خود و اسرائیل زمان می‌خواهد. برای همین در نقطه برخورد بحران و جنگ داخلی ایجاد می‌کند تا ماسرگرم‌باشیم و به هویت منطقه‌ای نرسیم.

انتخاب سه‌گزینه‌ای

رقابت بین گفتمان ماست با گفتمان آمریکایی که دو نوع اسلام (سلفی و غربگرا) را مطرح می‌کند تا کشورهای اسلامی گزینه غربگرای را انتخاب کنند. برای مثال اردوغان و مرسی اسلام اصیل دیگر اسلام سلفی نیست. سلفی‌ها شکست خورده‌اند و با این تحولاتی که مشاهده می‌شود منطقه به سمت اسلام شیعی (نه لزوماً مذهب تشیع) می‌رود. اما اردوغان و مرسی نمی‌خواهند از این مرحله بگذرند. همانگونه که خالد مشعل در حال جدا شدن کامل از حماس و گرایش به سمت محمود عباس یعنی غرب‌گرایی شدید است. البته این‌ها نسل قبلی هستند و نسل جدید در مقابل الگوی شکست خورده بن‌لادن، القاعده و طالبان الگوی بزرگی مثل حزب‌الله لبنان دارند که هم جهادی است و هم غیر تکفیری. باید کلان نگر نیست. وقایع در قالب بحث شیعه و سنی نمی‌گنجد. بحث، بحث تمدن و دین جهانی است.

انتخاب دوگزینه‌ای

در سوریه و حتی خود دمشق چند قومیت، چند دین و حتی چند نوع زبان عربی وجود دارد. چون این کشور سر مرز برخورد غرب و جهان اسلام بوده است به شدت یک کشور چند فرهنگی است و نقاط مختلف آن با هم متفاوت است. شرق آن ایرانی است، جنوبی حجازی است و شمالش بیزانسی است. لذا مردم سوریه یک کشور تک‌گرمای خواهند و هرگز اسلام بن‌لادنی را نمی‌خواهند. آمریکا هم هیچ‌وقت اجازه نمی‌دهد که اسلام تاجر بر سر کار بیاید و فقط به صورت فرآیند به آن نگاه می‌کند مثل طالبان که شد فرآیند روی کار آمدن حکومت کرزای که یک آمریکایی است. در فیلمی هم که ساختند پیامبر را به شکل بن‌لادن نشان دادند تا بگویند اسلام شما این است پس باید غربی شوید. بنابراین

بنابراین سوریه با این هویت ملی دارد آینده جدیدی پیدا می‌کند و به جهان جدید وارد شده است. جاده جدیدی در حال باز شدن است و فرهنگ ایرانی دوباره به سمت شمال آفریقا خواهد رفت.